

Mazyar O. V. Contrapuntal personality dissonance. The purpose of the article is to outline the general mechanism of personality psychodynamics and to establish the general conditions for the emergence of neurotic spectrum problems. The starting point of the study is the idea of personality as a psychic counterpoint. Psychic counterpoint is the result of the struggle and unity of the first and the second signaling systems, biological impulses and social norms of behavior. Normally, psychic counterpoint is the consonant of antithetical personality substructures. Psychical disorder is the result of contrapuntal personality dissonance. The article explains the main causes of contrapuntal dissonance and the nature of its dynamics. On this basis, the original assumptions about the factors of destructive processes in the emotional and cognitive spheres of personality development are made. The problem was solved thanks to A. Wallon's approach to the elementary psychical unit as a binary formation. The very this structural peculiarity of the psychic unit in the evolutionary process has freed human from the direct reflex response and allowed to move on to reflection and abstraction. The binary nature of the psychical unit is traced to the emotional and cognitive levels of psychical activity. This creates grounds for claiming that human psychic development is caused by double contradiction. At the intrapsychic level, it is a contradiction of the psychical unit, and at the interpsychic level, the contradiction between the individual and the society. The social environment strongly regulates the behavior of the individual and the satisfaction of his needs.

Keywords: psychic counterpoint, psychodynamics, reflex, creativity, sign, ambivalence.

Отримано 25.11.2019

УДК 159.9:37.015.31

Маслянікова Ірина Вікторівна

ПРОБЛЕМА МОТИВАЦІЙНОГО КОМПОНЕНТА НАУЧУВАНOSTІ ДОРΟΣЛИХ

Маслянікова І. В. Проблема мотиваційного компонента наукуваності дорослих. Стаття відноситься до проблематики освіти впродовж життя та присвячена двом ключовим компонентам, які безпосередньо впливають на результат процесу навчання: особливостям навчальної мотивації та рівня наукуваності студентів. Автором було здійснено теоретичний аналіз проблем мотивації та наукуваності в контексті освіти дорослих. Недостатня розробленість окреслених проблем, а також вимоги сьогодення щодо професійного розвитку працівників та умов підвищення їх кваліфікації зумовили обрати перспективним напрямком дослідження мотиваційний компонент наукуваності дорослих студентів. Автором було розкрито суть концепції дослідження, визначено послідовні кроки, критерії вивчення та діагностичний інструментарій.

Ключові слова: дорослий студент, навчальна мотивація, наукуваність, процес навчання, дослідження, критерії.

Маслянікова И. В. Проблема мотивационного компонента обучаемости взрослых. Статья относится к проблематике образования в течение жизни и посвящена двум ключевым компонентам, которые непосредственно влияют на результат процесса обучения: особенностям учебной мотивации и уровня обучаемости студентов. Автором был осуществлен теоретический анализ проблем мотивации и обучаемости в контексте образования взрослых. Недостаточная разработанность обозначенных проблем, а также обновленные требования к профессиональному развитию работников и повышению их квалификации обусловили выбор темы исследования, посвященной мотивационному

компоненту навчаємості дорослих студентів. Автором була раскрыта суть концепції дослідження, визначені послідовні етапи його виконання, критерії вивчення та діагностичний інструментарій.

Ключеві слова: дорослий студент, навчальна мотивація, навчаємість, процес навчання, дослідження, критерії.

Постановка проблеми. Провідною концепцією організації та розвитку освіти сьогодні є концепція неперервної освіти – навчання упродовж всього життя людини. Необхідність навчання дорослих викликана протиріччями між досить стрімким суспільним розвитком та невідповідністю набутих знань, умінь та навичок дорослих сучасним вимогам професійної діяльності в умовах ринкової економіки. Крім того, з огляду на внесення останніх змін щодо Закону України Про професійний розвиток працівників (Відомості Верховної Ради України, 2012, № 39, ст. 462) та Порядок підвищення кваліфікації педагогічних та науково-педагогічних працівників (постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800) оптимізація навчання дорослих набуває все більшої актуальності.

Одним з найважливіших факторів організації системи навчання є наявність сформованої стійкої і усвідомленої мотивації студентів. Оскільки наукованість як здатність до навчання є визначальною складовою його якості, актуальним є вивчення мотиваційного компоненту наукованості, зважаючи на особливості та проблематику дорослого студента.

Мета статті: проаналізувати розробку проблеми мотиваційного компоненту наукованості дорослих та обґрунтувати стратегію дослідження: процедуру, діагностичний інструментарій та очікувані результати з урахуванням категорії студентів.

Аналіз досліджень та публікацій. З огляду на наукову літературу слід зауважити, що з кінця ХХ століття видано достатньо праць, присвячених вивченню конкретних проблем навчання дорослих, а саме:

- інтеграційним процесам та неперервності професійної освіти дорослих (В. П. Андрущенко, С. Г. Вершловський, Б. Л. Вульфсон, Б. Гершунський, Т. М. Десятов, І. А. Зязюн, Н. Г. Ничкало, Л. П. Пуховська та ін.);
- мотивації навчальної діяльності дорослих (Р. Дж. Владовський, А. К. Маркова, Дж. В. Нолл, А. Б. Орлов, Л. М. Фрідман та ін.);
- індивідуалізації навчання дорослих (С. Брукфілд, М. Ш. Ноулз, Д. М. Савичевич, А. Таф, та ін.);
- особливостям навчальної діяльності дорослих (Л. І. Анциферова, Г. О. Балл, Ю. М. Кулюткін, М. Ш. Ноулз, Р. Роджерс, К. Хоул та ін.);
- методологічним засадам андрагогіки (К. Гріффін, С. І. Змеєв, Г. В. Куйперс, Л. М. Лесохіна, Л. Б. Лук'янова, І. Лордж, Ф. Рейс та ін.);
- особливостям викладання у процесі навчання дорослих (Г. О. Балл, О. М. Буренкова, Е. Джонс, В. К. Дьяченко, А. М. Леонтьєв, Н. Лем та ін.);
- підготовці викладачів до навчання дорослих (Л. П. Алексєєва, С. Г. Вершловський, Н. М. Гайдук, С. М. Грабовський, Дж. Лінч, та ін.);

- розробці поняття «научуваність», його змісту та критеріям сформованості (Б. Г. Ананьєв, Д. Н. Богоявленський, З. І. Калмикова, В. А. Крутенький, Н. О. Менчинська та ін.).

Виклад основного матеріалу. У структурі особистості мотивація є тим основним поняттям, яке використовується для пояснення рушійних сил поведінки та діяльності людини. У сучасній психології термін «мотивація» використовується як система факторів, які детермінують поведінку (потреби, мотиви, цілі, наміри, прагнення тощо), і як характеристика процесу, що стимулює та підтримує поведінкову активність на певному рівні.

Виходячи із наукових джерел (Л. І. Божович, А. М. Леонт'єв, А. К. Маркова, А. Маслоу, С. Л. Рубінштейн та ін.), мотивацію можна визначити як сукупність причин психологічного характеру, що пояснюють поведінку людини, її спрямованість та активність. Узагальнюючи різні визначення, можна зазначити, що **мотивація** – це рушійна сила, що ґрунтується на задоволенні певних потреб, примушуючи людину діяти з максимальними зусиллями для досягнення цілей. Мотивація – сукупність мотивів поведінки та діяльності. **Мотиваційна сфера** є основою особистості, яка включає в себе систему мотивів у її певній побудові (ієрархії). Відповідно, **мотиви** – усвідомлені спонуки поведінки та діяльності особистості, які є її властивістю та які виникають при найвищій формі відображення потреб. **Спонуки** розглядається як прагнення до задоволення потреб. **Потреби** – як необхідна нужда в чомусь.

Основними етапами становлення мотивів вважаються:

- актуалізація звичних мотивів, постановка на цій основі нових цілей.
- позитивне підкріплення мотиву у процесі реалізації поставлених цілей.
- виявлення нових мотивів.
- поява у мотивів нових якостей (стійкість).

Серед різних класифікацій мотивів навчальної діяльності студентів більшість науковців виділяють *професійно-пізнавальні* мотиви основними з яких є широкі пізнавальні потреби, зацікавленість у набутті специфічних для майбутньої професії знань та вмінь; *соціальні* – отримання диплому про вищу освіту та відповідного соціального статусу «людина з вищою освітою», знаходження роботи за фахом; *особистісні* мотиви учбової діяльності – це потреба в саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації, спілкуванні, яке приносить задоволення, захоплює, подобається людині, збагачує її інформацією.

В продуктивності оволодіння новим учбовим матеріалом виявляється доволі помітна та стійка різниця між студентами, а отже досягнення загального позитивного результату в навчанні та розвитку особистості майбутнього спеціаліста залежить від індивідуальних особливостей і потенційних можливостей студентів, названих у психології *научуваністю* (Б. Г. Ананьєв, Д. Н. Богоявленський, З. І. Калмикова, В. А. Крутенький, Н. О. Менчинська та ін.).

Переважає більшість психологів, які в тій чи іншій мірі торкалися проблеми научуваності, спирались на визначення її головними дослідниками – З. І. Калмиковою та Н. О. Менчинською. За З. І. Калмиковою научуваність –

це сукупність або ансамбль інтелектуальних властивостей людини, від яких при всіх інших рівних необхідних умовах залежить продуктивність учбової діяльності [7]. Так, Н. О. Менчинська пов'язує научуваність лише з особливостями мисленнєвої діяльності, які відіграють певну роль в успішності [9]. До таких властивостей відносять: 1) узагальненість мисленнєвої діяльності, яка на думку З. І. Калмикової, становить «ядро» научуваності; 2) усвідомленість мислення; 3) гнучкість мислення; 4) стійкість мисленнєвої діяльності; 5) самостійність мислення, його сприйнятливість до допомоги. Ступінь їх розвитку та характер зв'язку визначають індивідуальні відмінності в научуваності і виступають її якісними показниками. Сумарним кількісним показником научуваності є «економічність» мислення – легкість, оптимальність шляху досягнення мети, засвоєння нових знань, яка визначається рівнем розвитку вказаних властивостей мислення. Зокрема, Н. О. Менчинська, М. І. Моро, С. Ф. Жуйков, К. Т. Павлова вказували на вплив на рівень научуваності *темпу* (швидкості) засвоєння, пов'язаного зі швидкістю узагальнення, рівнем аналізу і синтезу, гнучкістю мисленнєвого процесу.

До складових научуваності деякі психологи (В.А. Крутецький) включають смислову пам'ять, співвідношення наочно-образних і абстрактних компонентів мислення та економічність як окремий компонент, а не сумарний кількісний показник научуваності.

До основних компонентів научуваності, запропонованих і описаних З. І. Калмиковою, А.К. Маркова додає пошукову пізнавальну активність, здатну проявлятися в незнайомих умовах, ініціативність у знаходженні необов'язкових рішень та самостійний вибір важких «задач».

Виходячи із аналізу літературних джерел, було з'ясовано, що найбільш розповсюдженим є розкриття поняття «научуваність» через її зв'язок з розумовим розвитком. Так, під научуваністю розуміються ті *якості розуму*, які стійко проявляються при засвоєнні різного учбового матеріалу (різних предметів) і переважно визначають успішність оволодіння ними.

Мисленнєва діяльність виступає основою для більшості визначень поняття «научуваність», оскільки основою останньої є *продуктивне* мислення, в процесі якого формуються певні розумові дії та поняття, з'являються новоутворення в самому мисленні (С. Л. Виготський, В. В. Давидов, Д. Н. Богоявленський, С. Л. Рубінштейн, С. Ф. Жуйков).

Окремими психологами научуваність студентства, розглядається як *потенційні можливості* пізнавальної діяльності – можливості засвоєння нових знань, умінь і навичок (Н. Г. Бондар), індивідуальні можливості «до осмислювання» й засвоєння навчальної інформації, тобто запам'ятовування матеріалу, розв'язування задач, виконання різних типів контролю та оцінки навчальної діяльності.

В деяких роботах научуваність або «навчальність» (О. І. Власова) характеризується як прояв загальних *здібностей* людини, як «насамперед індивідуально своєрідна сукупність здібностей до навчання, притаманна кожній людині» [4]. Здійснюється поділ на загальну научуваність, яка проявляється в

інтегрованих показниках успішності навчання, та спеціальну, що проявляється в екстраординарних успіхах засвоєння певного предмету, галузі знань або виду діяльності. Загальна научуваність утворюється загально пізнавальними здібностями.

Інші дослідники заперечують існування здібності до навчання як загальної здібності; поняття «научуваність» розглядається, зокрема Кеттелом, як здібності до оволодіння лише новими навичками.

Дослідники вказують, що виділені компоненти, зокрема властивості мислення, мають позитивну чи негативну модальність у різних студентів, а отже утворюють високий або низький рівень їх научуваності. При визначенні рівнів научуваності окремі психологи ототожнюють научуваність з *темпом розвитку* студента: високим-низьким (С.Ф. Жуйков, В.І. Зикова та ін.). Цікавим для нашого дослідження є те, що в характеристиці властивостей студентів з різною научуваністю беруть до уваги не лише особливості пізнавальної діяльності та інтелектуальної сфери, а й особливості особистості, зокрема мотивацію (А.С. Маркова).

Говорячи про категорію дорослих варто мати на увазі специфічні особливості цієї категорії студентів. Так, на думку Т.М. Дзюби та О.Г. Коваленка [5], період дорослості є найбільш тривалим періодом життєдіяльності людини, що характеризується високим рівнем розвитку її фізичних та інтелектуальних можливостей, творчих, професійних і духовних досягнень. Для цього етапу характерним є виникнення специфічних особливостей Я-концепції, спонукальної та емоційної сфер особистості, змістова зміна способу життєдіяльності (створення сім'ї, формування сімейних стосунків, виконання батьківських функцій, кар'єрна реалізація, творчі досягнення тощо).

Спираючись на наукові факти, *дорослість* – віковий етап соціально-психологічного становлення людини, у результаті якого людина:

- набуває нового характеру розвитку, який меншою мірою пов'язаний із фізичним зростанням але швидким когнітивним удосконаленням;
- займає позицію повноправного суб'єкта суспільної та професійної життєдіяльності;
- володіє відповідним ступенем соціальної та професійної компетентності для ухвалення життєво важливих рішень;
- спроможна відповідати за свої внутрішні вмотивовані рішення;
- здатна самостійно реалізовувати визначені плани, передбачати наслідки своїх рішень і нести за них відповідальність (К.А. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Л.І. Анциферова, І.С. Кон та ін.).

Одним з найважливіших факторів організації системи освіти дорослих є формування, забезпечення і збереження освітньої мотивації дорослих студентів. Як показує практика роботи, наявність сформованої стійкої і усвідомленої мотивації є найважливішою умовою ефективності навчання. При цьому найбільш значне зрушення в розвитку освітньої мотивації відбувається в процесі прийняття рішення про необхідність проходження навчання. Саме на цьому етапі визначається мотиваційна спрямованість, що впливає на весь по-

дальший процес вибору змісту і форми навчання. Сприючись на власний досвід та думку науковців, зауважимо, що власне навчальна діяльність в меншій мірі впливає на збагачення і розвиток мотивації. У зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно докладніше зупинитися на **аналізі освітніх потреб і мотивів** дорослих студентів, на визначенні того, що ж рухає професіоналом в процесі прийняття рішення про необхідність продовжувати освіту впродовж життя.

Під **освітніми потребами** в контексті організації системи освіти впродовж життя розуміється та суб'єктивна необхідність, яка може бути задоволена за допомогою додаткової професійної освіти, підвищення кваліфікації, проходження різноманітних курсів, тренінгів, програм тощо, тобто тих видів навчання, які можуть входити в систему навчання дорослих студентів. Узагальнюючи результати проведених нами, а також представлених в літературі досліджень, можна визначити наступний перелік освітніх потреб, які найбільш часто зустрічаються в процесі реалізації проектів освіти дорослих:

- підвищення власної професійної компетенції;
- придбання теоретичних знань та практичних умінь (поглиблення за фахом або придбання нових);
- отримання професійного інструментарію для застосування отриманих знань та умінь на практиці;
- знаходження нових способів самореалізації;
- підвищення в результаті навчання своєї професійної репутації і престижу;
- встановлення нових ділових контактів;
- розширити коло спілкування;
- поглиблення професійної спеціалізації;
- збереження і підвищення матеріального добробуту;
- бажання змінити сферу діяльності, місце роботи, пошук нової більш цікавою, високооплачуваної роботи;
- особистісний ріст, можливість самоаналізу.

У даному переліку можна виділити чотири групи освітніх потреб:

- придбання різних видів професійних компетенцій,
- зміна професійного статусу,
- збереження та покращення матеріально-побутових чинників,
- особистісне зростання.

Крім представленого загального змісту освітніх потреб важливим є їх конкретизації у конкретних індивідуальних випадках при наборі груп дорослих студентів на навчання, в процесі якої проводиться деталізація змісту необхідних суб'єкту знань, умінь, навичок, які складають структуру майбутніх професійних компетенцій. За результатами цієї роботи визначається безпосередня програма навчання (перелік дисциплін, що вивчаються в курсі, вибір методів та форм навчання, особливості застосування індивідуального підходу тощо).

Найважливішим питанням виявлення освітніх потреб дорослих студентів є визначення методів їх діагностики. В якості таких методів ми викорис-

товували методи анкетування та бесіди/інтерв'ю. Зазначені методи дають загальну інформацію про освітні потреби дорослих студентів та є економічними в плані особливостей їх застосування та обробки даних. Проте, вважаємо за необхідне також застосовувати психодіагностичні опитувальники для більш детального виявлення мотиваційного компонента наукованості дорослих студентів. На наш погляд, важливим для розуміння окресленої проблеми є вивчення:

- мотивації до успіху (за методикою Т. Елерса),
- мотивації до запобігання невдач (Т. Елерс),
- готовність до ризику (PSK) (за методикою Шуберта),
- мотиваційні вподобання (EPPS) А. Едвардса,
- ієрархія потреб,
- смисло-життєві орієнтації (СЖО) (адаптований Д.А. Леонтьєвим).

Крім того, цікавим на наш погляд є розмежування дорослих студентів за віковими групами: 20-40 (рання дорослість), 40-60 (середній дорослий вік), після 60-ти (пізня дорослість); гендером та сферами професійної діяльності: людина-людина (Л), людина-знакова система (З), людина-художній образ (Х), людина-природа (П), людина-техніка (Т). Наскрізним критерієм вважаємо рівень наукованості, який пропонуємо досліджувати за допомогою психодіагностичних методик:

- Тест Р. Кеттела (16 RF-опитувальник) скорочений варіант,
- Тест Е. Ландольта для визначення загальної працездатності,
- Тест Векслера,
- Методика О.Р. Лурія «Піктограма».

Додатково плануємо провести діагностику рівня самооцінки дорослих (за методикою С.А. Будассі) та типології особистості (за методикою DISC), зіставивши отримані результати за вище наведеними критеріями.

Таким чином, на наш погляд, можна зібрати докладну інформацію щодо мотиваційного компоненту дорослих з різним рівнем наукованості та побудувати у кожній віковій групі мотиваційні профілі стосовно жінок та чоловіків, а також з урахуванням конкретних сфер їх професійної діяльності.

Зауважимо, що дослідження передбачає пілотажний варіант з метою коригування послідовних кроків процедури, списку діагностичного інструментарію та запропонованих критеріїв вивчення досліджуваного явища.

Висновки. Таким чином, аналіз наукової психолого-педагогічної літератури щодо мотиваційного компоненту наукованості дорослих студентів свідчать про недостатню розробленість проблеми. В рамках більш широкої проблематики освіти впродовж життя, результати проведеного дослідження мають на меті оптимізувати процес навчання дорослих шляхом врахування у його проектуванні особливостей мотиваційних профілів студентів з різним рівнем наукованості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альбуханова-Славская К.А. Акмеологическое понимание субъекта // Основы общей и прикладной акмеологии. – М.: РАГС, 1995, с. 85-95. – 108 с.

2. *Анцыферова Л.И.* Развитие личности и проблемы геронтопсихологии. – 2-е изд., испр. и доп. – М., Изд-во «Институт психологии РАН», 2006. – 512 с.
3. *Ананьев Б.Г.* Избранные психологические труды: В 2 т. / Под ред. А.А. Бодалёва, Б.Ф. Ломова. – Т.1. – М.: Педагогика, 1980. – 230 с.
4. *Власова О.И.* Педагогічна психологія. Навчальний посібник. – К.: Либідь, 2005. – 400 с.
5. *Дзюба Т.М., Коваленко О.Г.* Психологія дорослості з основами геронтопсихології. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за ред. проф. В. Ф. Моргуна. – П., 2013. – 172 с.
6. *Змеев С.И.* Андрагогика. Основы теории, истории и технологии обучения взрослых. – М.: ПЕР СЭ, 2007. – 272 с.
7. *Калмыкова З. И.* Обучаемость и принципы построения методов ее диагностики // Проблемы диагностики умственного развития учащихся / под ред. З. И. Калмыкова. М., 1975
8. *Маркова А.К., Матис Т.А., Орлов А.Б.* Формирование мотивации учения. Кн. для учителя. - М.: Просвещение, 1990 - с. 7
9. *Менчинская Н.А.* Проблемы учения и умственного развития школьника. Избранные психологические труды. – М.: Педагогика, 1989. – 224 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. *Al'buhanova-Slavskaya K.A.* Akmeologicheskoe ponimanie sub"ekta // Osnovy obshchej i prikladnoj akmeologii. – М.: RAGS, 1995, s. 85-95. – 108 s.
2. *Ancyferova L.I.* Razvitie lichnosti i problemy gerontopsihologii. – 2-e izd., ispr. i dop. – М., Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2006. – 512 s.
3. *Anan'ev B.G.* Izbrannye psihologicheskie trudy: V 2 t. / Pod red. A.A. Bodalèva, B.F.Lomova. – Т.1. – М.: Pedagogika, 1980. – 230 s.
4. *Vlasova O.I.* Pedagogichna psihologiya. Navchal'nij posibnik. – К.: Libid', 2005. – 400 s.
5. *Dzyuba T.M., Kovalenko O.G.* Psihologiya doroslosti z osnovami gerontopsihologii. Navchal'nij posibnik dlya studentiv vishchih navchal'nih zakladiv / za red. prof. V. F. Morguna. – P., 2013. – 172 s.
6. *Zmeev S.I.* Andragogika. Osnovy teorii, istorii i tekhnologii obucheniya vzroslyh. – М.: PER SE, 2007. – 272 s.
7. *Kalmykova Z. I.* Obuchaemost' i principy postroeniya metodov ee diagnostiki // Problemy diagnostiki umstvennogo razvitiya uchashchihsya / pod red. Z. I. Kalmykova. М., 1975
8. *Markova A.K., Matis T.A., Orlov A.B.* Formirovanie motivacii ucheniya. Kn. dlya uchatelya. - М.: Prosveshchenie, 1990 - s. 7
9. *Menchinskaya N.A.* Problemy ucheniya i umstvennogo razvitiya shkol'nika. Izbrannye psihologicheskie trudy. – М.: Pedagogika, 1989. – 224 s.

Maslianikova I. V. The problem of the motivational component of adults learning.

The article refers to the problems of education during life, the relevance of which is due to the contradiction between the rather rapid social development and the discrepancy between the acquired knowledge, skills and abilities of adults to modern requirements of professional activity in a market economy. In addition, taking into account the recent changes regarding the Law of Ukraine on professional development of employees and the Order of professional development of pedagogical and scientific-pedagogical workers, the optimization of adult education is becoming increasingly important. Given the scientific literature, it should be noted that the features of educational motivation and the level of student learning largely determine the quality of education. Currently, scientists have sufficiently covered the problem of adult education, the specific features of adult students, educational motivation and learning, but studies that would be devoted to the motivational component of adult student learning has not yet. In the article, the author analyzes in detail the state of development of the problem, defines the idea of the study and the successive steps of its implementation. Specific psychodiagnostic methods for the study

of adult motivation and the level of their learning are given. The criteria for studying the problem in order to obtain thorough recommendations for optimizing the learning process of adults of different age groups, gender and professions are determined. At the same time, the author insists on trial research in order to make practical adjustments if necessary.

Keywords: adult student, educational motivation, assimilation of knowledge, learning, research, criteria.

Отримано 12.12.2019

УДК 925 : 925.159: 923

*Михальчук Наталія Олександрівна,
Антюхова Наталія Ігорівна*

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МЕХАНІЗМИ ЕКСПЛІКАЦІЇ КАТЕГОРІЇ АБСУРДУ В П'ЄСАХ В.ШЕКСПІРА

Михальчук Н. О., Антюхова Н. І. Психолінгвістичні механізми експлікації категорії абсурду в п'єсах В.Шекспіра. Статтю присвячено досить складній проблемі, такій, як експлікація категорії абсурду в п'єсах В.Шекспіра. Зазначено, що розуміння абсурду В.Шекспіром великою мірою зумовлюється тим, що думка Шекспіра ніби «розчинена» в образах і ситуаціях його п'єс, і саме завдяки цьому він зумів так повно, усебічно розкрити характери й обставини, що картини, створені автором, багаті і складні, як сама дійсність. Наголошено, що у міру того, як усе більше визнавалося в світі значення В.Шекспіра, кожне покоління по-новому осмислювало для себе його твори, по-новому тлумачило їх. Усе більшою мірою розкривалися глибокі думки, закладені В.Шекспіром у його п'єси, усе ясніше поставала його художня майстерність. Проблему, яка є домінуючою в даній статті, великою мірою розкрито завдяки тому, що художня система драматургії В.Шекспіра великою мірою сформувалася на ґрунті традицій народного театру, проте великою мірою зобов'язана спадщині античного театру. Було враховано наступні моменти: драма класичної давнини відрізнялася суворою композицією побудови; у п'єсах античних авторів дія, як правило, відбувалася в одному місці і протягом досить стислого періоду, приблизно – біля доби, сюжет містив лише одну подію, що зображувалася без будь-яких відхилень; у трагедіях дія взагалі починалася вже напередодні розв'язки конфлікту. Зазначено, що в зображенні В.Шекспіра людина, прагнучи досягти своєї мети, постійно зіштовхується із протидією з боку інших людей, які зводять нанівець її вільну особистість. Ця протидія може бути абсурдно свідомою з боку іншої людини. Тоді йдеться про те, що несвідома протидія уособлює роль абсурдної випадковості. Наголошено, що в цьому абсурдно прихованому характері причинно-наслідкових зв'язків полягає, за В.Шекспіром, непевність існування людини, яка може стати навіть трагічною. З огляду на абсурдиські фрейми, експліковані у творах В.Шекспіра, нами були виділені психолінгвістичні механізми вираження абсурдного смислу письменником. Це – такі механізми, як: 1. Експлікація абсурдних фреїв, існуючих у свідомості особистості. 2. Зображення абсурдних за змістом випадкових деталей, архетипів, метафоричних контекстів. 3. Експлікація абсурдно прихованого характеру причинно-наслідкових зв'язків, які постають очевидними в результаті вживання автором твору певних лексичних одиниць, лексико-стилістичних засобів тощо. 4. Презентація автором твору абсурдної зав'язки. 5. Презентація автором твору розв'язки твору із абсурдно зміщеним центром. Доведено, що розуміння абсурду виникає внаслідок неочікуваного читачем перетворення напруженого контексту твору у цілком очевидні смислові фрейми. За таких умов дотепний абсурд вмщуватиме те, що